Samenvatting van Tekst 17: Religie en godsoordeel

Deze tekst biedt een uitgebreide etnologische, godsdienstwetenschappelijke en psychologische verkenning van traditionele Afrikaanse en archaïsche religieuze praktijken. De tekst behandelt onder meer de dynamiek van het godsoordeel, geheime genootschappen, magische bezweringen, seksuele inwijdingsrituelen en de theologische opvattingen over voorouders en het Opperwezen.

1. Het godsoordeel en de gerechtelijke raadpleging van geesten

In traditionele samenlevingen is rechtspraak nauw verweven met de sacrale en occulte wereld. Een godsoordeel is een gerechtelijke handeling die een directe beslissing of schifting van een hoger wezen of geestenwereld uitlokt.

Wanneer iemand beschuldigd wordt van occulte delicten - zoals ‘s nachts rond het erf van een zieke sluipen of dierenkadavers opgraven - dient de magiër een giftig plantenmengsel toe aan de verdachte. Als de beschuldigde urineert of een neusbloeding krijgt, geldt hij als onschuldig; bezwijkt hij aan verlamming of de dood, dan is zijn schuld bewezen. Naast plantengif worden gewijde fetisjen gebruikt, zoals de kleikruik tinse, die door het aanbrengen van heilige tekens en offerbloed van een kip, geit of kameleon in staat wordt gesteld ‘in het onzichtbare te zien’.

Een bijzondere vorm van godsoordeel is het oordeel van de dode. Hierbij wordt het lijk van een vermoord persoon op een mat door gedrogeerde dragers rond een fetisjkruik met vooroudерbeenderen gedragen. De bewegingen van het lijk - zoals het overhellen naar links of rechts op vragen van de magiër - wijzen de schuldige aan. De aangewezen dader wordt vervolgens verstoten en vlucht de wildernis in, waar hij door psychische ontreddering en de veronderstelde inwerking van geesten (gesymboliseerd door cirkelende gieren) de dood vindt.

2. Geheime genootschappen, luipaardmensen en zielsbewustzijn

Geheime genootschappen spelen een dominante en soms misdadige rol binnen de archaïsche religie. Inwijdingen binden de leden aan krachten van de onderwereld. Zo vereert het Manja-genootschap de fabelachtige mensenetende geest Ngakola: volgens de mythe verslindt deze geest de novieten om hen opnieuw, en versterkt als ingewijden, te laten geboren worden. De slachtoffers die ritueel gedood worden, verliezen hun levenskracht en worden in de onderwereld dienstbaar gemaakt aan de ingewijden.

Een extreme manifestatie hiervan zijn de luipaardmensen en verwante groepen zoals de Simba. Inwijding in dergelijke genootschappen vereist vaak

een rituele bloedmoord op een verwant (zoals een ouder). Gehuld in panterhuiden ontvoeren de leden hun slachtoffers, snijden hun keel door boven een gewijde ketel, drinken het bloed als communie en verorberen gekookte organen zoals het hart en de lever om occulte macht en onkwetsbaarheid te verwerven.

Naast deze duistere praktijken beschrijft de tekst begaafdheden inzake de beheersing van de ziel. Etnologische waarnemingen tonen hoe traditionele genezers de ziel van een mens tijdelijk uit het lichaam kunnen trekken. Het fysieke lichaam geraakt hierbij in een ijskoude, schijnbaar dode toestand, terwijl de ziel als een vogel op het dak van de hut verschijnt.

Via specifieke aanroepingen en het gebruik van een antilopenhoorn wordt de ziel weer in het lichaam teruggebracht. Tevens kent men ziele-structuren zoals yembo (gesitueerd in het ruggenmerg voor gevaarherkenning) en kasasa (helderziendheid tussen de wenkbrauwen), die na inwijding veranderingen van de gedaante - zoals het aannemen van de gedaante van een krokodil of wild varken (n'doki) - mogelijk maken.

3. Bezwering, de mythische slang en magische rituelen

Wanneer een mens bezeten raakt door een vreemde geest die de ziel verdringt, wordt een therapeutische bezweringsritus uitgevoerd. Bij de Luba wordt een bezeten vrouw door trommelgeroffel en gezang in extase gebracht, waarna een fetisjvrouw een hoorn met een levende hagedis en vuur in de vagina brengt. De hagedis fungeert als beschermgeest (totem) die de boze geest verdrijft en de oorspronkelijke harmonie herstelt.

In culturen zoals die van de Ngbandi staat de mythische slang centraal als Toro (Oppergeest). De verering van de slang beheerst het gehele maatschappelijke leven; vooral de tweelingen worden geacht een intieme band met de slang te bezitten. Boodschappen van de slang worden via dromen overgebracht en moeten op straffe van ziekte of dood strikt worden opgevolgd.

Ook bij regenmakers spelen magisch-symbolische handelingen een sleutelrol: de regenmaker hakt een 'vrouwelijke' voor in de aarde, omringt deze met witte en zwarte stenen en besprenkelt de plek met het offerbloed van een kip. Dit bloed staat symbool voor menstruatiebloed dat de aarde magisch bevrucht.

4. Seksualiteit als sacrale dimensie en de rol van de vrouw

Binnen de traditionele Afrikaanse religie heeft seksualiteit een diepgaand mystiek en metafysisch karakter. Bij volkeren zoals de Yombe, Vili en Kongo geldt het vrouwelijk geslachtsorgaan als een heilige 'tabernakel' of schrijn waarin de godheid van de voorouders woont. Tijdens de geslachtsgemeenschap is het de voorouderlijke godheid die via de echtgenoot

de vrouw bevrucht. De maagdelijkheid van de ongehuwde vrouw dient daarom strikt bewaard te worden. Toezicht hierop wordt gehouden door de Mama Mfumu (een gewijde huwelijksinwijdster) en via instellingen zoals de thingira bij de Kikuyu, waar jongeren via Ngweko (ritueel voorspel zonder indringing) seksuele energie ontladen zonder het tabernakel te schenden.

In dit kader past ook de traditionalistische visie op de clitoris. Volgens fetisjmannen schonk de godheid de clitoris aan de vrouw om voor het huwelijk genot te ervaren zonder de maagdelijke schoot te ontwijden. De clitoridectomie (besnijdenis) voor het huwelijk dient vervolgens om de seksuele begeerte na de huwelijkssluiting volledig te richten op de inwendige voorouderlijke bevruchting. Daarnaast bestaan er geheime vrouwengenootschappen, zoals de Nyembe in Gabon, die rond een heilige aarden fallus rituele dansen uitvoeren om de maatschappelijke en religieuze rol van de vrouw te vieren. Tevens gebruikt men gewijde houten fallussen als 'retorische' smeekbeden aan de godheid om nageslacht af te dwingen.

5. Magische voorwerpen, voorouders en het Opperwezen

Elk nieuw magisch voorwerp - zoals een sacraal masker - vereist een zorgvuldige wijding om de kosmos niet te verstoren. Een magiër laadt een masker met levenskracht (mana) door bezweringen, zang en het laten kronkelen van een gewijde slang, teneinde bescherming te bieden tegen lotsworpen en kindersterfte. Een lotsworp (envoûtement) manifesteert zich door een opstapeling van symptomen: onverklaarbaar energieverlies, chronische vermoeidheid, angst, relationele breuken, financiële tegenslagen en vreemde fysieke kwalen.

Bij het spreken van recht in wouden zoals in Gabon worden de rechters ingewijd via het innemen van heilige planten (alan en iboga). Hierdoor treedt de geest van de oervoorouder Byeri of de plantengeest Mundju het hoofd van de rechter binnen, waardoor zijn uitspraken de onfeilbare stem van de waarheid worden.

Tot slot behandelt de tekst het Opperwezen. Hoewel het dagelijkse religieuze leven beheerst wordt door de omgang met geesten, fetisjen en voorouders, wendt de Afrikaan zich in dramatische of ongewone crisissituaties tot het Opperwezen. Dit Opperwezen heeft geen gelijke, is verheven boven alle categorieën en vormt de ultieme oorsprong van alle werkelijkheid en waarheid.